

NÁVRH STRATEGICKÝCH VÝZEV ČR

Syntéza výhledové studie a rešerše strategických dokumentů ČR

9. května 2011

Tato zpráva byla vypracována v rámci veřejné zakázky Úřadu vlády „Analýzy a podklady pro realizaci a aktualizaci Národní politiky výzkumu, vývoje a inovací“, a projektu velké infrastruktury pro výzkum, vývoj a inovace „Česká republika v Evropském výzkumném prostoru – CZERA“.

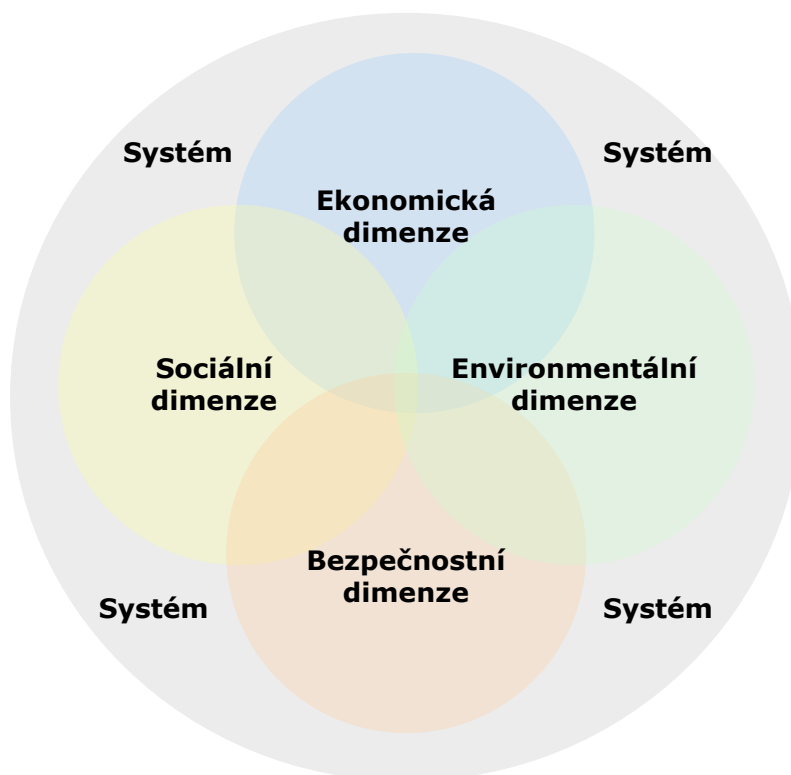
Úvodem

Návrh strategických výzev vychází z výhledové studie zaměřené na identifikaci ohrožení a příležitostí rozvoje České republiky do roku 2030, kterou v roce 2011 vypracovalo Centrum pro sociální a ekonomické strategie, Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze (CESES).¹ Identifikované výzvy jsou doplněny o prioritní směry a cíle strategických a koncepčních dokumentů ČR zpracovaných jednotlivými ústředními orgány státní správy.

Výhledová studie CESES identifikovala celkem 16 klíčových příležitostí a ohrožení (strategických výzev), které stojí před ČR v horizontu 15 až 20 let. Strategické výzvy jsou koncipovány jako shluk vzájemně propojených společenských problémů a příležitostí (současných i potenciálních), které budou mít pravděpodobně zásadní význam pro kvalitu života v ČR v horizontu do roku 2025 až 2030.

S ohledem na cíl projektu identifikace priorit orientovaného výzkumu, vývoje a inovací byly jednotlivé strategické výzvy rozděleny do dvou základních bloků. V prvním bloku jsou soustředěny strategické výzvy („orientované strategické výzvy“) s přímou vazbou na rozvoj čtyři základních dimenzí kvality a udržitelnosti života – ekonomický, sociální, environmentální a bezpečnostní (viz schéma). U těchto strategických výzev lze předpokládat, že k jejich naplnění mohou přímo přispět aktivity výzkumu, vývoje a inovací. V druhém bloku jsou pak uvedeny strategické výzvy systémového charakteru („systémové strategické výzvy“), jejichž naplňování bude vytvářet příznivé podmínky a prostředí pro aktivity spojené s dosahováním orientovaných strategických výzev.

Schéma přístupu ke strukturování strategických výzev ve vazbě na dimenze kvality a udržitelnosti života

¹ CESES: Klíčová ohrožení a příležitosti rozvoje České republiky do roku 2030. Prognostická studie pro Technologické centrum Akademie věd České republiky, Pracovní verze ze dne 19.4.2011.

Do skupiny **orientovaných strategických výzev** jsou zařazeny:

- ♦ Podpora znalostní ekonomiky
- ♦ Energetická bezpečnost, snižování energetické a materiálové náročnosti ekonomiky
- ♦ Udržení stabilního fungování přírodních služeb
- ♦ Příprava společnosti na demografické stárnutí
- ♦ Ochrana a podpora lidského zdraví
- ♦ Rostoucí komplexita hrozeb, rizik a adaptace bezpečnostního systému ČR

Do skupiny **systémových strategických výzev** jsou zařazeny:

- ♦ Konsolidace veřejných rozpočtů
- ♦ Řízená migrace a integrace cizinců
- ♦ Zvýšení kompetencí a motivace populace
- ♦ Transformace veřejných služeb a sociálního státu
- ♦ Zajištění rovnosti přístupu k základním sociálním právům
- ♦ Zvýšení zaměstnatelnosti a zaměstnanosti
- ♦ Efektivní řízení veřejné správy a zlepšení institucionálního prostředí k výkonu veřejné správy
- ♦ Posilování důvěryhodnosti a legitimacy institucí veřejné správy
- ♦ Příprava lidí a státu na nároky globalizace a prohlubování evropské integrace
- ♦ Rozvoj demokracie

I. Orientované strategické výzvy

PODPORA ZNALOSTNÍ EKONOMIKY

1. Stručný popis strategické výzvy

Konkurenceschopnost české ekonomiky jako celku klesá, příčiny jejího poklesu jsou v zásadě na dvou úrovních:

- 1) makroekonomická úroveň
- 2) mikroekonomická úroveň.

Makroekonomickou konkurenceschopnost lze chápat jako konkurenceschopnost ekonomiky jako celku, kterou lze dělit na cenovou a necenovou. Cenovou konkurenceschopnost ztrácí ČR v důsledku trendové apreciace koruny a v důsledku růstu reálných mezd. Cenová konkurenceschopnost je ovlivněna též růstem produktivity práce a s tím souvisejícím růstem mzdové úrovně. Necenová konkurenceschopnost souvisí s transformací ekonomiky od výroby produktů s nízkou přidanou hodnotou k produktům s vysokou přidanou hodnotou a dále s faktory jako jsou kvalita institucí, infrastruktury a finančního trhu v dané zemi.

Momentální problém ČR spočívá zejména v postupné ztrátě cenové konkurenceschopnosti a nedostatečném přesunu směrem k sofistikovanější výrobě, což do budoucna staví ČR před nelehkou volbu: konkurovat cenově (ať již devalvací kurzu koruny či snížením zdanění práce) a nebo konkurovat necenově kvalitou zde vyráběných výrobků (již diskutovaný přesun výroby směrem k produktům s vysokou přidanou hodnotou). Z hlediska kritéria sociální soudržnosti se jako lepší možnost jeví konkurence kvalitou nikoliv cenou, protože to, co je z hlediska firem nákladem je pro české občany mzdou, tedy hlavním zdrojem jejich bohatství.

Obzvláště snaha o depreciaci měny nelze jako nástroj zlepšení mezinárodní konkurenceschopnosti doporučit. Takovouto hospodářskou politiku provozovalo po dlouhá léta před zavedením Eura zejména to tzv. dnešní „jižní křídlo“, aby ulevilo vlastnímu průmyslu od konkurence zejména německých firem a důsledky této politiky jsou dnes zřejmé. Depreciace může přinést jen krátkodobou úlevu a z dlouhodobého hlediska se tím zaostávání v mezinárodní soutěži jen prohloubí. Nehledě na to, že depreciace může vyvolat odvetná opatření konkurenta a tak vést k cenovým válkám.

Podobně ani zdanění práce nelze snižovat donekonečna. Přímé daně v ČR patří k nejnižším v Evropě, a tak by zřejmě muselo dojít ke snížení sociálního či zdravotního pojištění, což by poté mělo negativní implikace na příjmy důchodového a zdravotního systému a tedy i na sociální soudržnost. Transformace české ekonomiky v tzv. znalostní ekonomiku se proto jeví jako optimální řešení z hlediska normativních kritérií této studie.

Mikroekonomická konkurenceschopnost je úroveň konkurence jednotlivých podniků a podnikatelů. V této oblasti by měla být role veřejných institucí minimální, neboť úlohou státu by nemělo být „pomáhání“ neefektivním podnikům. Naopak, stát by měl podporovat podniky v souladu se svými strategickými prioritami.

2. Strategický rámec ČR

Jednou z priorit Strategického rámce udržitelného rozvoje ČR je podpora dynamiky národní ekonomiky a posilování konkurenceschopnosti průmyslu a podnikání, zemědělství a služeb. V této prioritě je akcentována zejména potřeba diverzifikace české ekonomiky, podpora malého a středního podnikání a zkvalitnění a zefektivnění dopravy. Konkrétními cíli pro naplnění této priority Strategického rámce udržitelného rozvoje ČR jsou především vytvoření příznivého podnikatelského prostředí (zejm. snižování administrativní zátěže podnikatelům), podpora technologií s vyšší přidanou hodnotou, podpora rozvoje služeb a podpora exportu, zvýšení motivace k zahájení podnikání a vytvoření efektivní a bezpečné pozemní dopravní infrastruktury. Souvisejícím cílem je podpora výzkumu, vývoje a inovací a rozvoje lidských zdrojů.

Z resortních koncepcí má přímou vazbu na oblast rozvoje ekonomiky a konkurenceschopnosti ČR Koncepce rozvoje malého a středního podnikání na období 2007 – 2013 Ministerstva průmyslu a obchodu, jejíž hlavním cílem je zajistit konkurenceschopnost sektoru malých a středních podnikatelů působících na území České republiky a tím zachovat a podpořit další rozvoj schopností těchto podniků vytvářet nová pracovní místa, ovlivňovat ekonomický růst a vyrovnávat disproporce v rozvoji jednotlivých regionů. Mezi hlavní tematické oblasti, na které se koncepce zaměřuje patří: zlepšování podnikatelského prostředí, rozšiřování a zkvalitňování infrastruktury pro rozvoj malého a středního podnikání a přímá podpora malým a středním podnikatelům (včetně rozvoje nástrojů této podpory).

Strategie dopravy jako nevyhnutelná součást rozvoje České republiky do roku 2025 se v souvislosti s rozvojem konkurenceschopnosti české ekonomiky soustředí především na výrazné zlepšení využívání systémů veřejné dopravy a multimodální nákladní přepravy a na omezení negativních vlivů na životní prostředí vyplývajících z osobní a nákladní silniční dopravy. Související Dopravní politika České republiky pro léta 2005-2013 pak klade důraz na dosažení vhodné dělby přepravní práce mezi druhy dopravy zajištěním rovných podmínek na dopravním trhu, zajištěním kvalitní dopravní infrastruktury, zajištěním financování v dopravním sektoru, zvýšení bezpečnosti dopravy a rozvoj dopravy v regionech.

Vyvážený, harmonický a udržitelný rozvoj regionů, který povede ke zvyšování úrovně kvality života obyvatelstva patří mezi hlavní cíle Strategie regionálního rozvoje České republiky. Tato strategie akcentuje zejména snahu o snížení disparit v ekonomické výkonnosti jednotlivých regionů, rozvoj regionální dopravní infrastruktury a zvýšení se podíl aktivní a inovativní populace v regionech. Kromě ryze ekonomických faktorů rozvoje regionů jsou v této strategii prioritizovány také další oblasti jako např. životní prostředí, kultura či cestovní ruch.

ENERGETICKÁ BEZPEČNOST, SNIŽOVÁNÍ ENERGETICKÉ A MATERIÁLOVÉ NÁROČNOSTI EKONOMIKY

1. Stručný popis strategické výzvy

Světová energetika je vystavena bezprecedentní nejistotě a velkým výzvám. Největší výzvou pro energetický sektor, ale i pro přípravu jednotlivých politik, je řešení vztahu mezi klimatickou změnou a energetickou bezpečností. Řešení této dichotomie bude utvářet budoucnost energetického sektoru na dlouhou dobu dopředu.

Posouzeno indikátorem ekologické stopy Evropa neudržitelně zatěžuje životní prostředí svojí energetickou a materiálovou náročností. Česká republika historicky patří k největším evropským znečišťovatelům skleníkovými plyny, k zemím s největší energetickou náročností HDP s vysokou spotřebou fosilních paliv i nerostných surovin. Energeticky a materiálově náročné jsou zejména energetika, průmysl, stavebnictví a doprava. Urbanizace a změna spotřebních návyků české populace také přispívají k tomu, že se tlak na přírodní zdroje stále zvyšuje a významně se přenáší na méně rozvinuté země, odkud se suroviny dovážejí. Ekonomický růst výrazně závislý na vysoké spotřebě energie a přírodních zdrojů má negativní dopady na životní prostředí, ale také na konkurenceschopnost českého průmyslu.

Výzvou pro další vývoj je zvyšování energetické účinnosti a realizace dalších úspor energie v hospodářství. Budoucí rozvoj v oblasti energetiky v ČR budou vymezovat jednak zájmy konkurenceschopnosti průmyslu a energetické bezpečnosti, a dále zájmy ochrany životního prostředí. Specifickou výzvou pak představuje klimatická změna, rozvoj uhlíkového trhu a případné další top-down redukční závazky na úrovni EU či OSN.

2. Strategický rámec ČR

Klíčovými tématy současné diskuse v oblasti energetické politiky ČR jsou především energetická bezpečnost, závislost na dovozu primárních strategických surovin, otázky budoucího energetického mixu, využívání domácích uhelných zdrojů, rozvoj jaderné energetiky, ale i problémy spojené se změnami klimatu, zaváděním nových technologií, zvýšením energetických úspor, zhoršenou kvalitou ovzduší a dopady energetiky na životní prostředí.

Energetika, zejména pak energetická bezpečnost státu a zvyšování energetické a surovinové efektivity hospodářství, patří mezi tři základní témata (priority) prioritní osy Ekonomiky a inovace formulované v rámci komplexního Strategického rámce udržitelného rozvoje ČR. K jejímu naplnění jsou v této strategii formulovány čtyři základní cíle: Dosáhnout maximální nezávislosti ČR na cizích energetických zdrojích, Dosáhnout maximální bezpečnosti, Podporovat udržitelnou energetiku a Podporovat udržitelné materiálové hospodářství.

Na národní úrovni je zásadním dokumentem určujícím strategické cíle v energetice a oblasti využívání surovin Státní energetická koncepce ČR (SEK). Koncepce aktualizovaná v roce 2010, se zaměřuje na následujících šest klíčových oblastí:

1. Vyvážený mix zdrojů založený na jejich širokém portfoliu, přednostním využití všech dostupných tuzemských energetických zdrojů a udržení přebytkové výroby a výkonové bilance v elektrizační soustavě jako základu stability, energetické bezpečnosti a odolnosti.
2. Zvyšování energetické účinnosti ekonomiky a dosažení úspor energie v hospodářství i v domácnostech.
3. Rozvoj síťové infrastruktury ČR v kontextu zemí střední Evropy, posílení mezinárodní spolupráce a integrace trhů s elektřinou a s plynem v regionu, včetně podpory vytváření účinné a akceschopné společné energetické politiky EU.

4. Podpora výzkumu, vývoje a inovací zajišťující konkurenceschopnost české energetiky a podpora školství, s cílem nutnosti generační obměny a zlepšení kvality technické inteligence v oblasti energetiky.
5. Zvýšení energetické bezpečnosti a odolnosti ČR a posílení schopnosti zajistit nezbytné dodávky energií v případech kumulace poruch, vícenásobných útoků proti kritické infrastruktuře a v případech déletrvajících krizí v zásobování palivy.
6. Zajištění šetrného přístupu k životnímu prostředí a minimálních dopadů energetiky na životní prostředí a na krajinu.

V návaznosti na směrnici Evropského parlamentu a Rady č. 2009/28/ES ze dne 23. dubna 2009 o podpoře využívání energie z obnovitelných zdrojů byl zpracován Národní akční plán České republiky pro energii z obnovitelných zdrojů, který navrhuje zvýšit podíl energie z obnovitelných zdrojů na hrubé konečné spotřebě energie na 13,5 % a zvýšit podíl energie z obnovitelných zdrojů na hrubé konečné spotřebě v dopravě na 10,8 %.

Přímou vazbu na energetickou politiku ČR má dále Surovinová politika v oblasti nerostných surovin, která se z podstatné části věnuje problematice palivoenergetických surovin. V této souvislosti surovinová politika ČR usiluje o:

1. vytváření podmínek k zajištění potřeb našeho hospodářství nerostnými surovinami při respektování principů trvale udržitelného rozvoje a environmentálních limitů těžby
2. snižování spotřeby nerostných surovin v důsledku strukturálních změn hospodářství a technického rozvoje
3. dosažení úrovně zemí EU v nižším čerpání neobnovitelných zdrojů nerostných surovin jejich komplexním využitím a vyšším využíváním druhotných surovin a recyklace, s ohledem na výchozí stav nerostné surovinové základny po období extenzivní těžby
4. udržení potřebné míry energetické soběstačnosti ČR v podmínkách členství v EU; dosažení optimálního rozsahu energetických úspor a vyššího využití obnovitelných zdrojů energie, s ohledem na nízkou životnost domácích zdrojů hnědého uhlí, a prodloužit tak životnost domácích neobnovitelných zdrojů palivoenergetických surovin
5. vytvoření nouzové zásoby ropy a ropných produktů ve výši průměrné 90-ti denní spotřeby vybraných energetických ropných produktů ČR
6. doplnění informačního systému tak, aby podával reálný obraz o životnostech zásob jednotlivých druhů nerostných surovin, a zavést statistické sledování druhotných surovin
7. řešení problematiky využívání nerostných zdrojů ve velkoplošných zvláště chráněných územích přírody, postupně redukovat těžbu nerostných surovin v CHKO
8. vyhodnocení efektivnosti dosavadního vyhledávání a průzkumu domácích nerostných zdrojů, hrazeného ze státních prostředků; stanovení koncepce dalších geologických prací při vyhledávání nerostných surovin

UDRŽENÍ STABILNÍHO FUNGOVÁNÍ PŘÍRODNÍCH SLUŽEB

1. Stručný popis strategické výzvy

Změny služeb ekosystémů ovlivňují veškeré složky lidského blahobytu, základní hmotné potřeby pro dobrý život, zdraví, dobré mezilidské vztahy, bezpečnost a svobodu volby a činu. Člověk je naprosto závislý na ekosystémech planety Země a službách, jež poskytují, jako je potrava, čistá voda, regulace chorob, regulace klimatu, úrodná půda, duchovní naplnění a estetické požitky. Přitom stále dostatečně neznáme přírodní procesy a jejich vzájemnou provázanost, týká se to například půdní mikrobioty a vztahu k úrodnosti půdy, průběhu klimatických změn a dopadů na globální ekosystémy apod.

Člověk svou činností významně zasahuje do fungování ekosystémů na globální a místní úrovni, často bez znalosti všech vazeb a možných dopadů. V České republice jsou to zejména zásahy do krajiny, zastavování půdy, nevhodné agrotechnické postupy, uvolňování nových chemických látek do prostředí apod. Přitom řada přírodních procesů a vzájemných vazeb není dostatečně prozkoumána. Významným ohrožením pro stabilní fungování přírodních služeb jsou probíhající změny klimatu. I když se podaří globální teploty v tomto století stabilizovat, nastartované změny budou probíhat ještě několik dalších staletí a bude třeba se na ně do značné míry adaptovat. V podmínkách České republiky to znamená připravit se na vlny horka a sucha, přívalemé deště a záplavy, extrémní výkyvy teplot apod.

2. Strategický rámec ČR

Zastřešujícím strategickým dokumentem v oblasti udržitelného rozvoje ČR je Strategický rámec udržitelného rozvoje ČR s horizontem do roku 2030, který vytváří rámec pro zpracování návazných koncepčních materiálů jednotlivých resortů. Jedna z pěti priorit této strategie je přímo zaměřena na udržení stabilního fungování přírodních služeb. V této prioritě (Krajina, ekosystémy a biodiverzita) je kladen důraz na ochranu krajiny a druhové diverzity, ekologicky šetrné zemědělství a lesnictví a na adaptaci na změny klimatu. Environmentální aspekty jsou akcentovány rovněž v prioritě Rozvoj území, kde jsou zmiňovány především aspekty hospodářného využívání krajiny, a v prioritě Společnost, člověk a zdraví, kde mezi cíle patří snaha o snižování zdravotních rizik souvisejících s negativními faktory životního prostředí a s bezpečností potravin.

Dlouhodobé cíle a opatření v oblasti ochrany krajiny a jednotlivých krajinných ekosystémů jsou obsaženy v Aktualizaci Státního programu ochrany přírody a krajiny České republiky. Hlavními cíli tohoto programu jsou udržení a zvýšení ekologické stability krajiny, udržení a zvýšení přírodní a estetické hodnoty krajiny, zajištění udržitelného využívání krajiny jako celku a zajištění zachování biologické rozmanitosti a fungování přírodních procesů nezbytných pro život lidí.

Související cíle v oblasti snížení rizika pro lidské zdraví, zátěže životního prostředí látkami poškozujícími ekosystémy a vegetaci a vytvoření předpokladů pro regeneraci postižených složek životního prostředí stanovuje Národní program snižování emisí České republiky. Tento program se zaměřuje cíleně na největší problémy České republiky, tj. na znečištění ovzduší prachovými částicemi PM₁₀ a PM_{2,5} a na znečišťující látky, ze kterých tyto částice mohou vznikat v atmosféře (zejména NO_x).

Národní cíle a opatření v oblasti změny klimatu uvádí Národní program na zmírnění dopadu změny klimatu v České republice. Tyto cíle jsou stanoveny ve vazbě na mezinárodní dohody upravující emise skleníkových plynů a dalších faktorů klimatických změn. Konkrétně Národní program na zmírnění dopadu změn klimatu v České republice usiluje o snížení měrné emise CO₂ na obyvatele do roku 2020 o 30 % a celkové agregované emise CO₂ o 25 % v porovnání s rokem 2000, pokračování v tomto trendu do roku 2030 a zvýšení podílu obnovitelných zdrojů energie na spotřebě primárních energetických zdrojů na 20 % k roku 2030.

S cílem posílit šetrnější přístup společnosti k životnímu prostředí byl formulován Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice, který vytváří strategický rámec pro praktické uplatňování principu (trvale) udržitelného rozvoje v celé výchovně vzdělávací struktuře společnosti.

Omezením vlivů dopravy na životní prostředí a veřejné zdraví se zabývají základní koncepční dokumenty v oblasti dopravy, kterými jsou Strategie dopravy jako nevyhnutelná součást rozvoje České republiky do roku 2025 a Dopravní politika České republiky pro léta 2005-2013. Omezení negativních vlivů osobní a nákladní silniční dopravy na životní prostředí a vytvoření podmínek pro zajištění kvalitní dopravy zaměřené na její ekonomické, sociální a ekologické dopady v rámci principů udržitelného rozvoje patří mezi hlavní strategické cíle dlouhodobé dopravní politiky ČR.

O prosazení principů udržitelného rozvoje a aspektů péče o krajinu a ochrany životního prostředí v zemědělství usiluje Vize českého zemědělství po roce 2010. Mezi hlavní cíle v této oblasti patří respektování ekologických, ekonomických, sociálních a regionálních aspektů zemědělství, dosažení efektivního využívání vstupů, koloběhů prvků a ekologických znalostí tak, aby zemědělství spoléhalo zejména na zdroje uvnitř agroekosystému, posílení schopnosti zemědělské výroby přizpůsobit se negativním vlivům klimatických změn a kompenzovat je za účelem zachování potravinové bezpečnosti, zohlednit potenciál zemědělského sektoru a souvisejících oborů při formulaci strategie ČR pro energii z obnovitelných zdrojů a posílit připravenost zemědělství na řešení nových výzev, zejména změny klimatu, zachování biodiverzity a řízení vodních zdrojů. Obdobné cíle sleduje také Koncepce agrární politiky po vstupu ČR do EU, která mezi priority řadí zvyšování schopnosti zemědělsky užívaných ploch zadržovat vodu stimulováním přeměny orné půdy na trvalé travní porosty, zlepšení kvality a čistoty povrchových a podzemních vod, soustavné zvyšování biologické rozmanitosti, kvality a biotopické hodnoty zemědělského půdního fondu ČR a zvyšování podílu obnovitelných zdrojů energie ze zemědělství na celkové spotřebě energie v ČR.

Koncepce zemědělského aplikovaného výzkumu a vývoje do roku 2015 vymezuje následujících pět základních oblastí, kterým by měla v oblasti VaV být věnována pozornost s ohledem na cíle zemědělské politiky v kontextu stabilního fungování přírodních služeb: Ochrana a využívání přírodních zdrojů, Technologický rozvoj pro trvalou udržitelnost agrárního sektoru, vč. technologií pro obnovitelné zdroje energie, Dostupnost, kvalita a bezpečnost potravin, ovlivnění zdraví obyvatel výživou, Trvale udržitelné hospodaření v krajině, Rozvoj venkova a venkovských regionů.

Zlepšování životního prostředí a krajiny patří také mezi priority Národního strategického plánu rozvoje venkova ČR, který se v této souvislosti orientuje zejména na podporu zemědělských postupů šetrných k životnímu prostředí ve venkovské krajině, na zastavení úbytku biodiverzity, na ochranu vody a půdy a na zmírňování změn klimatu. Také Strategie regionálního rozvoje České republiky akcentuje mezi svými prioritami zlepšení kvality vybraných složek životního prostředí a posílení komplexní ochrany přírodního bohatství české krajiny, zvýšení podílu využívání obnovitelných zdrojů a environmentálně šetrných technologií v hospodářských aktivitách (zejména výrobě a energetice) a dosažení vyššího stupně environmentálního povědomí obyvatel krajů ČR ve všech věkových kategoriích a oblastech činnosti.

PŘÍPRAVA SPOLEČNOSTI NA DEMOGRAFICKÉ STÁRNUTÍ

1. Stručný popis strategické výzvy

Demografické stárnutí jakožto nezvratná zákonitost současného populačního vývoje všech vyspělých zemí bude základním rysem vývoje obyvatelstva České republiky v příštích několika desetiletích. Vzhledem ke specifickým rysům dosavadní reprodukce lze očekávat velmi intenzivní průběh tohoto procesu v ČR, intenzivnější než v řadě ekonomicky nejvyspělejších zemí. Rozhodující vliv na progresivní stárnutí bude mít aktuální věková struktura (především přechod početně silných generací ze 40. a 50. let 20. stol. do postaktivního věku a nízké počty narozených v minulých letech), významnými faktory budou i pokles porodnosti a prodlužování života seniorů. Obyvatelstvo ve věku nad 65 let bude jedinou částí populace, která početně výrazně posílí (do roku 2030 přibude v této věkové kategorii 1 mil. osob). Nejrychlejší, dvojnásobný, početní vzestup zaznamená v příštích 20 letech zejména skupina nejstarších občanů ve věku nad 80 let. Rychle rostoucí počty seniorů a současně klesající počty obyvatel v produktivním věku povedou k výraznému zhoršování relací mezi těmito dvěma skupinami.

Stárnutí věkové struktury, ač je výsledkem pozitivních trendů prodlužování lidského věku a svobodného rozhodování o počtu dětí a čase jejich rození, přináší celou řadu ekonomických, fiskálních a sociálních problémů, které dříve neexistovaly nebo jen v omezené míře. Společnost s vysokým podílem starších lidí zároveň nabízí i nové příležitosti pro ekonomický a sociální rozvoj. Velkou výzvou je rozvoj a uplatnění moderních technologií v oblasti zdravotnictví, bydlení, urbanistiky, dopravy, finančnictví a komunikací, které podporují samostatnost a soběstačnost seniorů a jejich integraci do společnosti (gerontotechnologie). Související příležitostí je i rozvoj nového segmentu ekonomiky (silver economy), který by se orientoval na seniory jako zákazníky a reagoval na poptávku po nových výrobcích a službách zaměřených na tuto část populace a současně zvyšoval zaměstnanost v těchto oblastech. ČR podobně jako další vyspělé stárnoucí společnosti není na výzvy spojené se stárnutím populace stále plně připravena a teprve hledá cesty optimálního vývoje v podmínkách progresivního stárnutí věkové struktury.

2. Strategický rámec ČR

Demografické stárnutí patří mezi důležité téma, které reflektuje Strategický rámec udržitelného rozvoje ČR. V této strategii je zdůrazňován význam zdravého životního stylu, jenž napomůže omezení chronických neinfekčních onemocnění, která jsou v současnosti hlavním faktorem snížení kvality života ve stáří. Dále je v této strategii posilován koncept úspěšného stárnutí, který zahrnuje podporu soběstačnosti starších lidí a jejich aktivní zapojení do společnosti. V této souvislosti je rovněž zdůrazňován aspekt vztahu společnosti ke starším lidem (omezení věkové diskriminace) a význam fungující rodiny. Se stárnutím obyvatel souvisí také rozvoj a zkvalitnění sociálních služeb, jež patří mezi důležité cíle této strategie v rámci prioritní osy Společnost, člověk a zdraví.

Strategickým dokumentem s přímou vazbou na problematiku demografického stárnutí populace ČR je Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012 (Kvalita života ve stáří). Strategické cíle v této oblasti jsou rozděleny do pěti oblastí:

1. Aktivní stárnutí - zaměřené zejména na zvyšování nabídky celoživotního vzdělávání, zavádění speciálních programů rekvalifikace a poradenství při změně zaměstnání pro starší osoby, přizpůsobování důchodového systému demografickému vývoji, zvyšování povědomí o přínosu věkové různorodosti na pracovišti, o dobré praxi v oblasti „age managementu“ a řízení lidských zdrojů, o věkové diskriminaci a ochraně proti diskriminaci.
2. Prostředí a komunita vstřícná ke stáří – obsahující rozvoj služby tísňové péče a její návaznost na služby krizové intervence, sociální programy k udržení nezávislého života starších osob a ke zvýšení kvality života seniorů ve venkovských oblastech,

vytvoření minimálních standardů bezbariérovosti a upravitelnosti bydlení v souladu s konceptem celoživotního bydlení (lifetime homes) a výzkum zaměřený na oblast využívání dopravy staršími osobami, zabezpečení dopravních potřeb a zvýšení dopravní obslužnosti a bezpečnosti dopravy s ohledem na specifika starších osob.

3. Zlepšení zdraví a zdravotní péče ve stáří - zahrnující podmínky pro zdravé a aktivní stárnutí, dostupnost údajů o zdravotním stavu populace s ohledem na zdravotní specifika a rizika starších osob a obsah statistického monitorování sociálních a zdravotních služeb, zvýšení provázanosti pečovatelské služby a domácí zdravotní péče a provázanost zdravotních a sociálních služeb ve zdravotnických zařízeních a zařízeních sociálních služeb, důraz na výzkumné priority formulované v „Programu výzkumu v oblasti stárnutí pro 21. století“.
4. Podpora rodiny a pečovatelských - s důrazem na výchovu ke kladným mezilidským vztahům v rodině a ve společnosti, na výzkum a inovativní projekty, které umožňují a usnadňují život v přirozeném sociálním prostředí, zajišťují mobilitu a bezpečnost v domácím prostředí a okolí a zvyšují soběstačnost starších osob a na vzdělávací programy pro neformální i profesionální pečovatele.
5. Podpora participace na životě společnosti a ochrana lidských práv - zaměřené na zapojení seniorů do rozhodování v otázkách, které se jich významně dotýkají a které mají značný vliv na kvalitu života starších osob, na rozvoj univerzit třetího věku a dalších vzdělávacích aktivit pro seniory a na výzkum oblastí, ve kterých starší lidé čelí nebo mohou čelit diskriminaci, zneužívání a jiným formám porušování lidských práv.

Další koncepcí související s dílčími aspekty demografického stárnutí je Strategie celoživotního učení ČR, která vytváří strategický rámec pro politiku rozvoje celoživotního vzdělávání. V souvislosti s demografickým stárnutím české populace Strategie celoživotního učení akcentuje zejména dostupnost a rovnost šancí v přístupu ke vzdělávacím příležitostem během celého životního cyklu.

OCHRANA A PODPORA LIDSKÉHO ZDRAVÍ

1. Stručný popis strategické výzvy

Podstatou této strategické výzvy je existence dynamických, nerovnovážných vztahů mezi rychlými pokroky lékařské vědy, měnícími se životními a pracovními podmínkami života lidí a setrvačností lidského i institucionálního chování; tyto faktory se – často s mnohaletým zpožděním – budou promítat do zdravotního stavu české populace. Přitom dobrý zdravotní stav je základním předpokladem uspokojivého uplatnění jedinců ve společnosti a ekonomice.

Velkou výzvou bude boj s chronickými neinfekčními civilizačními onemocněními, způsobenými z valné části sociálně patologickými vzory chování širokých vrstev populace – nedostatkem pohybu, nevhodnými nutričními návyky, toxikomanií, rizikovým chováním. Kumulace stresů z uspěchaného životního stylu v rizikové společnosti může vést k závažným psychickým poruchám. Do prostředí se každoročně uvolňují tisíce nových chemických látek, u nichž přesně neznáme jejich vliv na zdraví ani jejich kumulativní účinky. K dalším negativním faktorům řadíme hluk, záření či vystavení lidí vlivu znečišťujících látek ve vodě, potravinách, ve vzduchu nebo. Budou vznikat dříve neznámá zdravotní rizika spojená s uplatňováním nových léků, léčebných postupů a technologií (nanotechnologie, geneticky modifikované organismy). Stále hrozí pandemie nových infekčních nemocí. Pokroky lékařského poznání v oblasti genetiky a dalších oborů naopak povedou k lepšímu poznání mechanismů vzniku onemocnění a k rozšíření možností jejich prevence, léčení či nahrazování poškozených nebo nefunkčních orgánů novými. Velkou roli budou hrát schopnosti systému zdravotnictví adaptovat se na tyto proměny tak, aby byl všem občanům zaručen přístup k podpoře a ochraně jejich zdraví, aby byla posilována motivace ke zdravému životnímu stylu a aby byla důsledně uplatňována pravidla účinné prevence nemocí. Vývoj systému zdravotní péče by měl korespondovat s těmito proměnami tak, aby byl dodržen ústavní princip univerzální dostupnosti kvalitní zdravotní péče všem občanům země.

2. Strategický rámec ČR

Zlepšováním podmínek pro zdravý život a zlepšováním životního stylu a zdravotního stavu populace se věnuje Strategický rámec pro udržitelný rozvoj ČR v jedné z pěti priorit nazvané Společnost, člověk a zdraví. V oblasti ochrany a podpory zdraví se tento rámec soustředí zejména na vytvoření sociálních, ekonomických a environmentálně příznivých podmínek pro zdravý vývoj české populace. Současně se věnuje oblasti trvalého zlepšování zdraví obyvatel v souvislosti se stárnutím populace a rostoucími výskyty chronických onemocnění jako jsou kardiovaskulární onemocnění, zhoubné nádory, cukrovka a onemocnění pohybového a dýchacího systému.

Na mezinárodní deklaraci Zdraví pro všechny ve 21. století Světové zdravotnické organizace reaguje Dlouhodobý program zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva ČR Zdraví pro všechny v 21. století. Tento program stanovuje řadu cílů a opatření s horizontem dopadů v roce 2020. Mezi prioritní cíle patří zajištění zdraví všech věkových kategorií od novorozenců po seniory, zlepšení duševního zdraví, prevence infekčních onemocnění a snížení výskytu neinfekčních onemocnění, snížení počtu úrazů a poranění, zajištění zdravého a bezpečného životního prostředí, posílení zdravého životního stylu ve společnosti a dále řadu systémových cílů v oblasti zdravotní péče, včetně zajištění a podpory kvalitního zdravotního výzkumu.

Samostatná pozornost je ve strategických dokumentech věnována problematice HIV/AIDS. Zabránění vzniku a dalšího šíření HIV infekce a omezení dopadu HIV infekce na jednotlivce i společnost patří mezi priority Národního programu řešení problematiky HIV/AIDS v České republice v období let 2008 – 2012.

Cíle a priority zdravotnického výzkumu jsou popsány v Koncepci zdravotnického aplikovaného výzkumu a vývoje do roku 2015. Dokument představuje základní koncepční materiál vymezující způsob poskytování finanční podpory z veřejných zdrojů v této

oblasti výzkumu a vývoje. Mezi hlavní tematické priority do roku 2015 patří především důraz na molekulárně-biologické přístupy, problematika zdraví etnických minorit, staré populace a sociálně nejslabších skupin a rozvoj systému eHealth v ČR.

Politika státu v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci je řešena v Národní politice bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (BOZP). Ta vychází z nového chápání pojmů bezpečnost, zdraví, ochrana při práci, pracovní systémy, ve kterých není BOZP vnímána jen jako protiúrazová prevence, případně jako prevence nemocí z povolání a nemocí souvisejících s prací a vytváření podmínek pro BOZP, ale zahrnuje i podmínky pro uspokojivou práci, včetně přizpůsobení práce a pracovních podmínek potřebám pracovníků. Tím BOZP přispívá ke zvyšování kvality života, udržení pracovní schopnosti pracovníků, pohody při práci, k sociální a právní ochraně zaměstnanců.

ROSTOUCÍ KOMPLEXITA HROZEB, RIZIK A ADAPTACE BEZPEČNOSTNÍHO SYSTÉMU ČR

1. Stručný popis strategické výzvy

Potenciální bezpečnostní hrozby pro ČR se mohou řetězit a jejich následky vzájemně násobit, a to kvůli naší rostoucí závislosti na technologiích a dálkově transportované energii, permanentní nestabilitě na periferii euroatlantického prostoru či možnému souběhu přírodních a člověkem způsobených pohrom (útoků či havárií). V budoucnu nelze vyloučit např. souběh masivního kybernetického útoku, sociálních nepokojů a přírodních katastrof na části území při nutnosti nasazení ozbrojených sil v zahraničí.

Naše společnost přitom věnuje nízkou pozornost a prostředky na snížení své zranitelnosti. Jen příznivé okolnosti a absence rozsáhlejších krizových situací vyvažují stav, kdy bezpečnostní politika a rozvoj bezpečnostních složek (ozbrojené síly ČR, Policie ČR i Hasičský záchranný sbor ČR) stagnují a procházejí destabilizací rozpočtovou, personální a organizační, což negativně ovlivňuje jejich fungování v běžných podmínkách i potenciální nasazení v krizových situacích. Neexistuje žádná koordinovaná příprava na krizové situace, která by se závazně vztahovala na veřejnou správu, firmy, podnikatele a občany. Bezpečnostní politika se v turbulenci rozpočtových škrťů a politického boje stala nezřetelnou a bezpečnostní instituce se snaží udržet pouhou základní funkčnost.

Bezpečnostní systém ČR je třeba adaptovat na prostředí „tekutých“, instantních, neoddelitelných hrozeb. Při chronickém nedostatku finančních a lidských zdrojů toho lze dosáhnout kombinací těchto opatření:

- ♦ Profesionalizace politického rozhodování v bezpečnostním sektoru
- ♦ Odbyrokratizování a nalezení vnitřních úspor v aparátech bezpečnostních institucí státu
- ♦ Vyšší zapojení a odpovědnost občanů
- ♦ Vyšší zapojení a odpovědnost soukromého sektoru
- ♦ Maximální využití technologií šetřících lidskou práci ve fázích prevence, přípravy, ochrany, reakce i obnovy
- ♦ Zavádění „security by design“ ve veřejných investičních projektech a tlak na pojišťovny pro dosažení téhož v soukromém sektoru
- ♦ Nebyrokratický přístup ke krizovému řízení a ochraně obyvatelstva

2. Strategický rámec ČR

Připravenost ČR na potenciální globální a jiné bezpečnostní hrozby je akcentována v jedné z priorit Strategického rámce udržitelného rozvoje ČR. V globálním kontextu je kladen důraz zejména na hrozby teroristických útoků a s nimi související ochranu kritických infrastruktur, energetickou bezpečnost a potlačování organizovaného zločinu. V souvislosti s globálními, ale i jinými hrozbami je soustředěna pozornost zejména na krizový management. Současně je akcentována nezbytnost aktivní spolupráce v rámci mezinárodních organizací.

Zásadním strategickým dokumentem v oblasti bezpečnosti je Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020. Tato koncepce pojímá ochranu obyvatelstva velmi široce jako soubor činností a postupů směřujících k minimalizaci negativních dopadů možných mimořádných událostí a krizových situací nevojenského charakteru (živelní pohromy, havárie nebo teroristické útoky) na zdraví a životy lidí a jejich životní podmínky. Mezi hlavní oblasti, na které se tato koncepce soustředí, patří zajištění systému včasného varování, ochrana kritické infrastruktury, kolektivní a individuální ochrana obyvatelstva a zkvalitnění připravenosti obyvatelstva pro zvládání mimořádných událostí.

Ochrana kritické infrastruktury je věnován zvláštní důraz v samostatné Komplexní strategii České republiky k řešení problematiky kritické infrastruktury. Kritická infrastruktura je pojímána velmi široce a zahrnuje oblast energetiky, vodního hospodářství, potravinářství a zemědělství, zdravotní péče, dopravy, komunikačních a informačních systémů, bankovního a finančního sektoru, nouzových služeb a veřejné správy.

Priority bezpečnostního výzkumu jsou vymezeny v Meziresortní koncepci bezpečnostního výzkumu a vývoje ČR do roku 2015. Tato koncepce vymezuje tři základní priority:

- Bezpečnost občanů zahrnující terorismus, organizovanou kriminalitu a další formy závažné kriminality ohrožující bezpečnost státu, ochranu obyvatelstva, bezpečnost měst a obcí v případě živelných pohrom a provozních havárií včetně bezpečnosti podzemních objektů, ochranu občanů proti kriminalitě, protispolečenskému jednání a sociopatologickým jevům, kybernetickou kriminalitu a on-line vyšetřování, nešíření zbraní hromadného ničení a malých střelných zbraní, technologie a metody detekce chemických, biologických a radiologických látek, jaderných materiálů a výbušnin, socio-ekonomickou a etickou oblast bezpečnosti, detekci anomálií v dopravě a tocích cestujících a environmentální bezpečnost.
- Bezpečnost kritických infrastruktur zahrnující energetiku, vodní hospodářství, potravinářství a zemědělství, zdravotní péči, dopravu, komunikační a informační systémy, bankovní a finanční sektor, nouzové služby, veřejnou správu, výzkumné organizace, chemický, jaderný a báňský průmysl, specifické průmyslové záležitosti a spojení mezi různými infrastrukturami.
- Krizový management zahrnující rizikový a krizový management, včasné varování, komunikaci s veřejností, připravenost, prevenci, reakci a obnovu, civilně vojenskou spolupráci a civilní nouzové plánování, moderní metody zásahového tréninku a vnější krizový management EU.

II. Systémové strategické výzvy

KONSOLIDACE VEŘEJNÝCH ROZPOČTŮ

1. Stručný popis strategické výzvy

V následujících letech budou vyspělé ekonomiky včetně té české „žít na dluh“. Vzhledem k permanentním strukturálním deficitům, které vykazuje většina vyspělých zemí včetně ČR, se konsolidace veřejných rozpočtů jeví jako nezbytná. Tato konsolidace, např. směrem ke snižování fiskálního deficitu až k 3% Maastrichtskému kritériu, může mít dvě základní podoby: změna užití státních prostředků (snižování a změnou struktury výdajů formou šetření apod.) nebo změna získání zdrojů (zvyšování a změnou struktury příjmů veřejných rozpočtů například formou zvýšení daní a poplatků). Lze očekávat, že konsolidace veřejných rozpočtů bude vytvářet tlak na omezování státních výdajů na většinu veřejných statků a služeb.

2. Strategický rámec ČR

Na problematiku konsolidace veřejných rozpočtů je zaměřena pátá prioritní osa Strategického rámce udržitelného rozvoje České republiky nazvaná Stabilní a bezpečná společnost a její priorita 5.2 Efektivní stát, kvalitní veřejná správa a rozvoj občanského sektoru. V Cíli 1 Zajistit dlouhodobou udržitelnost veřejných financí je uvedeno, že hlavním principem udržitelného vývoje musí být maximálně efektivní hospodaření s veřejnými prostředky, které nepovede k zadlužování budoucích generací. Z tohoto důvodu je nutné realizovat reformy systému zdravotnictví, školství a penzijního systému, které budou zohledňovat dlouhodobé demografické trendy zajišťující finanční udržitelnost těchto systémů.

Důraz je také položen na veřejnou správu a účinné využívání veřejných zakázek, které jsou nástrojem veřejné politiky k ovlivňování trhu a vedou k posilování ekonomiky směrem k udržitelnému rozvoji s kladným dopadem na hospodářskou prosperitu. Akcentováno je účinné využívání kupní síly veřejné správy směrem k naplnění sociálních a environmentálních cílů, včetně posílení sociální soudržnosti a udržitelného rozvoje. Tímto způsobem zároveň dojde k celkové úspoře veřejných prostředků a ke zvyšování kvality života společnosti bez zvyšování daní.

Na regionální úrovni je problematika stabilizace veřejné správy a veřejných rozpočtů uváděna v rámci dokumentu Strategie regionálního rozvoje České republiky, a to zejména v první prioritní ose, jejímž cílem je vytvoření efektivně fungující soustavy institucí pro realizaci regionální politiky ve všech regionech České republiky. Prioritní osa dále podporuje zvýšení efektivnosti a kvality výkonu veřejné správy v regionech, součinnost státní správy a samosprávy a usnadnění přístup občanů a podnikatelů k veřejné správě a k veřejným službám v regionech ČR.

ŘÍZENÁ MIGRACE A INTEGRACE CIZINCŮ

1. Stručný popis strategické výzvy

Současný systém nastavení migrační politiky se ukazuje pro migranty ze třetích zemí jako často velmi nevýhodný (závislost na zprostředkovatelích, finanční odvody klientům, nutnost okamžitého odjezdu při ztrátě práce, a to i po více letech bezproblémového pobytu a rozsáhlé integraci do společnosti atp.). Zásadním a dlouhodobým problémem zůstává rovněž nedostatek informací mezi migranty ze třetích zemí o tom, jaká jsou jejich práva a povinnosti po příjezdu do ČR. To vede jak k zásadnímu a nečíslnému zbytečnému nedodržení pobytových pravidel na straně jedné, tak k většímu prostoru pro případné zneužívání migrantů na straně druhé. Současná migrační politika také rovněž očekává, že migranti ze třetích zemí budou flexibilně reagovat na měnící se potřeby pracovního trhu (příjezd/odjezd). Nedávné zkušenosti z doby vypuknutí ekonomické krize či zkušenosti migrační politiky SRN v 60. a 70. letech ukazují, že toto očekávání není realistické.

Komplikovanost uznávání dosaženého vzdělání či odborné kvalifikace společně s nastavením migrační politiky nepodporuje využívání většího potenciálu migrantů, kteří již v ČR jsou nebo do ní usilují přijet.

Přestože koncepce integrace vytyčují potřebné cíle v oblasti integrační politiky, chybí ve velké míře implementace těchto cílů. Naprosto zásadní výzvou zůstává integrace cizinců na lokální úrovni, ke které ze strany státu dochází pouze ve vysoce omezené míře. Integrace cizinců je ponechána především na nich samotných a často není vnímána jako obousměrný proces. Iniciativa v oblasti integrace cizinců vychází pouze z centrální úrovně, což se negativně promítá do všech dimenzí integrace.

2. Strategický rámec ČR

Migrační politice a integraci cizinců se věnuje pátá prioritní osa Strategického rámce udržitelného rozvoje České republiky s názvem Stabilní a bezpečná společnost a její priorita 5.1 Posilování sociální stability a soudržnosti. Jedním z cílů této priority je Specifikovat a realizovat klíčové principy připravenosti společnosti a státu z hlediska podpory integrace cizinců, kde položen důraz na dosažení připravenosti společnosti z hlediska integrace cizinců v jednotlivých oblastech života na území ČR, rozvíjení vzájemných vztahů mezi komunitami a realizaci prevence k problematice narušení sociální koheze společnosti a prevence sociální exkluze některých skupin při zohlednění bezpečnostních aspektů imigrace.

Dále musí být vytvářeny příznivé integrační stimuly pro imigranty, zejména v oblasti zaměstnání, bydlení, přístupu ke vzdělání, participace cizinců na společenském a politickém životě v ČR, přičemž je nutné předcházet negativním jevům, které by vzhledem k sociokulturní odlišnosti imigrantů ve vztahu k majoritní části společnosti mohly vést k jejich sociální exkluzi a eskalaci xenofobie. Důraz musí být položen také na zdokonalení systémových opatření Policie ČR pro práci s menšinami. Současně je nutné posílit boj proti novým formám obchodování s lidmi (např. proti nucené práci) – a to prostřednictvím vzdělávání orgánů vynucujících právo a cílenou prací s ohroženými komunitami rozšířit povědomí o nových formách obchodování s lidmi a adekvátně na ně reagovat.

ZVÝŠENÍ KOMPETENCÍ A MOTIVACE POPULACE

1. Stručný popis strategické výzvy

V zemích nebohatých na přírodní zdroje, jako je Česká republika, jsou jediným zdrojem ekonomické konkurenceschopnosti inovace a produkce komodit a služeb s vysokým obsahem „know-how“. Ty mohou být vytvářeny pouze vysoce kvalifikovanými, motivovanými a tvořivými lidmi. Poslední empirické studie prokazují souvislost mezi kognitivními dovednostmi a ekonomickým růstem. Kompetence mají pozitivní souvislost také s mnoha dalšími společenskými cíli jako nižší míra nezaměstnanosti, kriminality, nebo větší účastí v občanských aktivitách².

Dostupná srovnávací data z výzkumů PISA a TIMSS bohužel ukazují, že žáci základních a středních škol v ČR dosahují v testech buď podprůměrných (v oblasti tzv. čtenářské gramotnosti) nebo průměrných výsledků (v oblasti matematiky a přírodních věd)³. Pokud jde o trendy, Česká republika je zemí s jedním z nejvyšších zhoršení ve všech sledovaných oblastech. Ukazuje se také, že míra kompetencí je výrazněji než v jiných zemích určena sociálním a ekonomickým zázemím žáků, tedy že vzdělávací systém v ČR vzdělanostní nerovnosti spíše reprodukuje, než že by je zmírňoval. Tím dochází k dalšímu plýtvání lidským potenciálem.

Lidský potenciál nelze ovšem chápat jednodimenzionálně, např. pouze jako naměřené znalosti či dovednosti v mezinárodních testech. Pro aktivní a produktivní zapojení lidí do společnosti je nezbytná také jejich motivace a ochota se dále vzdělávat, vstřebávat nové věci a samostatně a tvořivě řešit problémy. Tyto faktory je obtížnější empiricky doložit, nicméně např. na základě výzkumů PISA lze indikovat, že vzdělávací systém v ČR příliš nevede k zaujetí pro další studium.

2. Strategický rámec ČR

Na oblast zvyšování kompetencí a motivace populace je zaměřeno několik aktuálních strategických dokumentů ČR.

Významným dokumentem je zejména Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky, kde jsou stanoveny následující strategické směry, jejichž realizace je úzce provázána s možností spolufinancování z prostředků Evropské unie:

- Rovnost příležitostí ke vzdělávání;
- Kurikulární reforma – nástroj k modernizaci vzdělávání s důrazem na rozvoj klíčových kompetencí;
- Podpora výuky cizích jazyků, informačních a komunikačních technologií;
- Tvorba a zavádění systémů kvality, metod hodnocení a vlastního hodnocení škol a školských zařízení;
- Zvyšování profesionality a zlepšování pracovních podmínek pedagogických pracovníků.

Ve Strategickém rámci udržitelného rozvoje České republiky je těmto otázkám věnována pozornost v její druhé prioritní ose nazvané Ekonomika a inovace. Jedním z cílů této priority je i podpora vzdělávání a rozvoj lidských zdrojů (jedná se například o zdokonalování klíčových kompetencí potřebných pro uplatnění v pracovním, občanském i osobním životě, začlenění vzdělávání do celkové strategie sociálně-ekonomického rozvoje

² Kompetence jsou měřeny buď přímo prostřednictvím testových úloh v mezinárodních srovnávacích výzkumech jako je PISA či TIMSS, anebo nepřímo prostřednictvím výše dosaženého vzdělání.

³ PISA = OECD Programme for International Student Assessment; TIMSS = Trends in International Mathematics and Science Study

ČR, zkvalitňování systému vzdělávání na všech úrovních s důrazem na zlepšení klíčových kompetencí absolventů pro zvýšení jejich uplatnitelnosti na trhu práce a zvýšení motivace k dalšímu vzdělávání). Zlepšeno musí být také zapojení podnikatelských subjektů do vzdělávání a posílena spolupráce mezi veřejnou správou, podnikatelskou sférou a neziskovým sektorem.

Na celoživotní vzdělávání je zaměřen dokument Strategie celoživotního učení České Republiky, kde je navrženo několik strategických směrů pro tuto oblast. V dokumentu je například zdůrazněno vytvoření otevřených prostor pro celoživotní učení, dostupnost a rovnost šancí v přístupu ke vzdělávacím příležitostem během celého životního cyklu, rozvoj funkční gramotnosti, zlepšení souladu nabídky vzdělávacích příležitostí s potřebami ekonomického a sociálního rozvoje a stimulace poptávky po vzdělávání.

TRANSFORMACE VEŘEJNÝCH SLUŽEB A SOCIÁLNÍHO STÁTU

1. Stručný popis strategické výzvy

Podstatou této strategické výzvy je aktivní adaptace veřejných služeb a sociálního státu na anticipovaná vnější ohrožení a rozvojové příležitosti, generované globalizací a evropskou integrací na jedné straně a vývojovými proměnami české společnosti, především procesem populačního stárnutí a individualizace životních stylů, na straně druhé.

Globalizace přinese vyšší nároky na konkurenceschopnost a zvýšení volatility ekonomického vývoje, což povede k potřebě rychlejší adaptace kompetencí a dovedností lidí na měnící se nároky trhu (systém celoživotního vzdělávání), ale i rozšiřování ochranných a záchranných mechanismů zprostředkovaných veřejnými službami. Systém organizace a řízení veřejných služeb se vlivem možností nových informačních a komunikačních technologií výrazně zvýší svoji připravenost reagovat na individuální potřeby klientů. Zvýší se tlak na uplatnění komerčního sektoru v této oblasti, jehož protiváhou bude obhajoba principu univerzálního přístupu k těmto službám.

Evropská integrace povede ke konvergenci některých veřejných služeb a ke snadnějšímu přebírání know-how; otevírání evropského trhu nabídne českým poskytovatelům služeb konkurenční výhodu v podobě dosud výrazně nižších nákladů práce, ale povede k tlaku na vyrovnávání mzdové úrovně pracovníků s evropským standardem, a vyvolá i vyšší nároky na kvalitu poskytovaných služeb.

Populační stárnutí povede k vyšším nárokům na péči o stárnoucí a staré osoby v situaci, kdy se bude značně zmenšovat potenciál rodinné péče o velmi staré jedince. Zprostředkovaně to vyvolá i vyšší pozornost věnovanou populační a rodinné politice a politice zaměstnanosti.

2. Strategický rámec ČR

Tato poměrně široká oblast je reflektována v řadě strategických dokumentů ČR. Ve Strategickém rámci udržitelného rozvoje ČR je v prioritní ose Stabilní a bezpečná společnost reagováno na problematiku globalizace v souvislostech s bezpečností. V další prioritní ose Společnost, člověk a zdraví jsou stanoven cíle směřující k posílení stability společnosti a k rozvoji sociálních služeb a jejich dosažitelnost v rámci sociální infrastruktury. Konkrétně se jedná o snižování rizik sociálního vyloučení prostřednictvím rozvoje terénní sociální práce, služeb následné péče, krizové pomoci, tvorby vzdělávacích programů a metodik apod. Dále je navrženo vybudování efektivní a udržitelné dobrovolnické infrastruktury v ČR.

V dokumentu Koncepce podpory transformace pobytových sociálních služeb v jiné typy sociálních služeb, poskytovaných v přirozené komunitě uživatele a podporující sociální začlenění uživatele do společnosti je řešena podpora transformace pobytových sociálních služeb jsou zaměřeny na dvě cílové skupiny – seniory a osoby se zdravotním postižením. Mezi cíle a priority je zařazeno například zvyšování informovanosti o procesu transformace, vytvoření systému vertikální a horizontální spolupráce mezi všemi dotčenými subjekty procesu transformace institucionální péče, podpora poskytovatelů sociálních služeb a podpora procesu zkvalitňování životních podmínek a naplňování lidských práv uživatelů.

Vizí Strategii celoživotního učení České Republiky je poskytnout všem skupinám populace v průběhu celého života příležitosti získávat kvalifikace použitelné na trhu práce a osvojovat si klíčové kompetence potřebné pro uplatnění v pracovním, občanském i osobním životě. V dokumentu je navrženo celkem sedm strategických směrů pro rozvoj celoživotního učení, mezi které je například zařazeno zajištění dostupnosti a rovnosti šancí v přístupu ke vzdělávacím příležitostem, rozvoj funkční gramotnosti a dalších klíčových kompetencí, soulad nabídky vzdělávacích příležitostí s potřebami ekonomického

a sociálního rozvoje, stimulace poptávky po vzdělávání a zvýšení kvality celoživotního vzdělávání.

ZAJIŠTĚNÍ ROVNOSTI PŘÍSTUPU K ZÁKLADNÍM SOCIÁLNÍM PRÁVŮM

1. Stručný popis strategické výzvy

Během posledních dvaceti let se v české společnosti sociální nerovnosti neustále zvětšují. Takové rozdíly samy o sobě nemusí být společenským problémem – určitá míra nerovnosti může být chápána jako legitimní. Jejich pasivní přijímání jako nevyhnutelného důsledku transformace, nebo jen jako výhradní (ne)zodpovědnost jednotlivých (tj. nezodpovědných) lidí, ovšem povede ke vzniku takové situace, kdy sociální nerovnosti budou řešeny jen s velkými obtížemi a finančními náklady. Zdůrazňování především osobní zodpovědnosti („lidé si za své problémy můžou sami“) na úkor společenské solidarity může vést k fragmentaci společnosti.

Pokud budou totiž sociální nerovnosti přílišné ohrožovat sociální soudržnost společnosti – zejména na makro- a mezo-úrovních (tj. celá společnost ČR, uvnitř společenských skupin) a zvětšující se počet lidí se dostane do sociálního vyloučení nebo blízko k němu.

Z dat, která máme k dispozici, můžeme usuzovat na blížící se problémy. Přestože ČR zdánlivě vychází z měření míry chudoby jako země s nejnižší mírou v EU, zároveň platí, že se cca 20 % lidí pohybuje blízko této hranice. Při subjektivním hodnocení udržitelnosti své pozice v rámci společnosti se ČR pohybuje už jen kolem evropského průměru a 44 % obyvatel označuje své domácnosti za chudé nebo spíše chudé. Jiným příkladem nerovnosti je sociálně-prostorové vyloučení. V městském prostoru jde hlavně o ghetta (hlavně „romská“ i obecně daná chudobou – odhady počtu jejich obyvatel se pohybují nejméně v tisících a jejich počet se neustále zvyšuje). V rámci celého území ČR jsou to periferní území – tzv. vnitřní periferie, které se vyskytují především na hranicích jednotlivých krajů a zahrnují až 9,6 % obyvatel ČR, odkud díky špatné infrastruktuře, službám, dostupnosti zaměstnání, špatné dopravní obslužnosti atd. odcházejí zejména mladí a vzdělaní lidé a periferie demograficky rychle stárnou a vylidňují se.

2. Strategický rámec ČR

Řešením problémů souvisejících se sociální nerovností se zabývá dokument Strategický rámec udržitelného rozvoje ČR ve svých dvou prioritních osách. V prioritní ose Společnost, člověk a zdraví a její prioritě Zlepšování podmínek pro zdravý život je důraz položen na rozvoj služeb sociální prevence se snižováním sociálního vyloučení, včetně podpory sociálního začleňování znevýhodněných skupin obyvatel a snižování výskytu chudoby. Součástí péče o dobré podmínky života musí být zajištění spravedlnosti ve zdraví, zlepšování kvality prostředí a snižování zdravotních a bezpečnostních rizik, jejich prevence a zvyšování připravenosti obyvatel k sebeochraně a vzájemné pomoci.

V prioritní ose Stablní a bezpečná společnost a její prioritě Posilování sociální stability a soudržnosti je cílem mj. posílení prevence sociálně-patologických jevů, kriminality a korupce. Důraz je položen také na děti a mládež (např. prevence, děti výchova ke zdravému životnímu stylu, vytváření a upevňování morálních hodnot, eliminace segregačních praktik ve vzdělávání apod.).

V dokumentu Koncepce podpory transformace pobytových sociálních služeb v jiné typy sociálních služeb, poskytovaných v přirozené komunitě uživatele a podporující sociální začlenění uživatele do společnosti, který reaguje na vývoj v oblasti sociálních služeb a který je zaměřen zejména na problematiku institucionální péče pro osoby se zdravotním postižením a seniory, je navrhována mj. podpora poskytovatelů sociálních služeb, podpora procesu zkvalitňování životních podmínek uživatelů stávajících ústavních zařízení sociální péče a naplňování lidských práv uživatelů pobytových sociálních služeb.

Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011 definuje klíčové aktivity nutné pro zvýšení kvality práce s ohroženými dětmi a rodinami je výsledkem mezirezortní spolupráce. Tato transformace je postavena na třech základních rovinách - analýza celého systému péče o ohrožené děti a rodiny,

odborná příprava všech složek systému v nové podobě a zavádění nových prvků do systému. Mezi hlavními cíli je zařazeno zvýšení kvality práce a dostupnosti služeb pro ohrožené děti a rodiny, sjednocení postupu pracovníků, snížení počtu dětí dlouhodobě umístěných ve všech typech ústavní péče a zvýšení životních šancí dětí.

Regionální úroveň zajištění rovného přístupu k základním sociálním a ekonomickým potřebám je řešena v rámci třetí a čtvrté prioritní osy Strategie regionálního rozvoje ČR. Třetí osa je poměrně široce koncipována, jasně však deklaruje potřebu stabilizace systému osídlení v regionech a podporu zvyšování sociální soudržnosti, která povede ve stabilizaci regionů a k rovnému přístupu občanů na trh práce a k sociálním a zdravotním službám. S touto problematikou do jisté míry souvisí i obsah čtvrté prioritní osy, kterým je zvýšení spolehlivosti napojení obyvatel na regionální infrastrukturní systémy a zvýšení dostupnosti a kapacity komunikačních systémů.

ZVÝŠENÍ ZAMĚSTNATELNOSTI A ZAMĚSTNANOSTI

1. Stručný popis strategické výzvy

Důležitým souhrnným ukazatelem toho, jakým způsobem daná země využívá potenciálu pracovních sil je míra ekonomické aktivity. Česká republika dlouhodobě těží z vysokého podílu osob v produktivním věku na celkové populaci a z hlediska celkové zaměstnanosti patří mezi země OECD dlouhodobě mezi nadprůměrné, což se také projevuje v relativně nízké nezaměstnanosti. Při podrobnějším pohledu jsou nicméně patrné značné rezervy ve využívání lidského kapitálu a to především v případě mladších věkových kohort (15 – 24), žen v reprodukčním věku (25 – 39) a starších věkových skupin (55 – 64). Ty u každé z těchto tří skupin činí ve srovnání s průměrem OECD více jak 0,5 % celkové ekonomicky aktivní populace. S tímto problémem souvisí také nižší procento dočasných a především pak částečných úvazků oproti průměru OECD a relativně vysoká míra dlouhodobé nezaměstnanosti výrazně převyšující průměr zemí OECD.

Vzhledem k tomu, jaký význam má zaměstnanost pro ekonomickou výkonnost každé země, snaží se vlády jednak zvyšovat míru participace na trhu práce jeho regulací (ochrana pracovních míst) a zároveň působit na zvyšování zaměstnatelnosti lidí v produktivním věku tak, aby se lépe uplatnily na trhu práce (především v rámci aktivní politiky zaměstnanosti a systému dalšího vzdělávání dospělých. V tomto ohledu je český trh práce hodnocen jako příliš rigidní, především v případě standardních úvazků na dobu neurčitou, a aktivní politika zaměstnanosti není příliš efektivní při řešení dlouhodobé nezaměstnanosti osob obtížně zaměstnatelných. Podobně v oblasti rozvoje lidských zdrojů mimo aktivní politiku zaměstnanosti je základním problémem nedostatečná participace dospělých na aktivitách dalšího vzdělávání vyplývající především z neexistence funkčního systému vzdělávání dospělých a státní politiky pro tuto oblast.

2. Strategický rámec ČR

Problematika zaměstnanosti a zaměstnatelnosti je řešena ve Strategickém rámci udržitelného rozvoje ČR v jeho prioritní ose Ekonomika a inovace, kde je položen důraz na zaměstnanost ve vazbě na podporu vzdělávání a rozvoj lidských zdrojů, včetně zlepšení klíčových kompetencí absolventů pro jejich lepší uplatnitelnost na trhu práce. V několika dalších prioritách tohoto dokumentu je věnována pozornost zaměstnanosti v souvislosti s demografickým stárnutím populace, začleněním sociálně znevýhodněných skupin apod.

Dokument Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012 (Kvalita života ve stáří) věnuje pozornost vztahu zaměstnanosti a stárnutí obyvatel. V dokumentu je mj. navrženo zvyšování nabídky celoživotního vzdělávání, zavádění speciálních programů rekvalifikace a poradenství při změně zaměstnání pro starší osoby, zavedení finanční motivace a podpory zaměstnavatelů a zaměstnanců k dalšímu vzdělávání a zaměstnávání starších osob, a přijetí opatření, která budou zohledňovat specifika a znevýhodnění starších osob a zvyšující jejich motivaci k podnikání.

Vizí Strategii celoživotního učení České republiky je poskytnout všem skupinám populace v průběhu celého života příležitosti získávat kvalifikace použitelné na trhu práce a osvojovat si klíčové kompetence potřebné pro uplatnění v pracovním, občanském i osobním životě. V dokumentu je navrženo celkem sedm strategických směrů pro rozvoj celoživotního učení, mezi které je například zařazeno zajištění dostupnosti a rovnosti šancí v přístupu ke vzdělávacím příležitostem, rozvoj funkční gramotnosti a dalších klíčových kompetencí, soulad nabídky vzdělávacích příležitostí s potřebami ekonomického a sociálního rozvoje, stimulace poptávky po vzdělávání a zvýšení kvality celoživotního vzdělávání.

EFEKTIVNÍ ŘÍZENÍ VEŘEJNÉ SPRÁVY A ZLEPŠENÍ INSTITUCIONÁLNÍHO PROSTŘEDÍ K VÝKONU VEŘEJNÉ SPRÁVY

1. Stručný popis strategické výzvy

Významným nástrojem k výkonu „dobrého vládnutí“ je účinně fungující veřejná správa. Efektivně fungující veřejná správa a účinně fungující institucionální prostředí jsou klíčovými faktory pro řešení všech společenských problémů. Veřejná správa spolu s institucionálním prostředím tvoří jak organizační tak i normativní rámec pro regulaci společnosti. Organizačně systémové učlenění veřejné správy spolu s institucionálním prostředím⁴ tvoří významný předpoklad pro efektivní výkon veřejné správy.

Podle ukazatelů vládní efektivity a výkonu veřejné správy není pozice ČR ve srovnání s ostatními zeměmi EU 15 nijak příznivá. Soudobý systém a způsob fungování veřejné správy neodpovídá společenským potřebám v tom, že nedovede patřičně dynamicky a adekvátně reagovat na potřeby doby.

Základním společenským problémem v oblasti fungování veřejné správy je dynamický střet dvou protikladných tendencí, kdy na jedné straně instituce veřejné správy o sobě tvrdí, že činí vše potřebné pro kvalitu života, poskytují kvalitní veřejné služby, a na straně druhé se chovají byrokraticky, nevýkonně, neefektivně, nevstřícně a jednají bez ohledu na skutečné priority a poptávku veřejnosti po rozsahu a kvalitě poskytovaných veřejných služeb.

Je uznávaným faktem, že hlavní determinantou rozdílů bohatství jednotlivých států je celková produktivita výrobních faktorů. Avšak z příkladu ČR a ze srovnání s jinými zeměmi je zřejmé, že některé země jsou schopny využívat své disponibilní zdroje efektivněji díky kvalitnějšímu institucionálnímu prostředí nežli ČR.

Kvalitní institucionální prostředí také podporuje akumulaci fyzického a lidského kapitálu. Kvalitou institucionálního prostředí je myšlena též dostupnost sociální infrastruktury, pod kterou se rozumí legislativa a vládní politika omezující „defraudaci“ soukromého majetku. Tam, kde sociální infrastruktura chybí, je slabá motivace k produkci statků a služeb a k technologickému pokroku. Ačkoliv vláda je většinou poskytovatelem sociální infrastruktury, ona sama je také zdrojem „defraudace“ (viz např. nadměrné zdanění či korupce).

2. Strategický rámec ČR

Oblast institucionálního prostředí a veřejné správy je řešena prioritní osou Stabilní a bezpečná společnost a její prioritě Efektivní stát, kvalitní veřejná správa a rozvoj občanského sektoru v dokumentu Strategický rámec udržitelného rozvoje ČR. V této části dokumentu je mj. navrhováno zlepšení institucionálního uspořádání neziskového sektoru s vlastní organizační strukturou vedoucí k efektivnější spolupráci s veřejnou správou, rozvoj lidských zdrojů ve veřejné správě, vzdělávání ve veřejné správě přispívající k její efektivitě a kvalitě, včetně rozvoje forem její práce v souladu s požadavky udržitelného rozvoje. Je také navrhováno posílení osvětové a vzdělávací aktivity související s rozvojem spolupráce veřejné správy a neziskového sektoru.

Zvýšení efektivity výkonu veřejné správy patří mezi Strategické priority Ministerstva vnitra na období 2011 – 2014. Ministerstvo vnitra v této souvislosti usiluje zejména o naplňování Strategie realizace Smart Administration v období 2007-2015 s cílem zkvalitnit tvorbu a implementaci politik, zefektivnit činnost úřadů veřejné správy, snížit finanční nároky na chod administrativy, zajistit transparentní výkon veřejné správy, přiblížit veřejné služby občanovi a zajistit jejich maximální dostupnost a kvalitu. Důraz je

⁴ Základním prvkem efektivně fungujícího institucionálního prostředí jsou instituce. Institucemi se v širším smyslu rozumí pravidla, která omezují chování lidí a lze je dělit na a) formální (legislativa), b) neformální (morálka, společenské normy).

kladen zejména na využívání informačních a komunikačních technologií na podporu činnosti inteligentní, udržitelné a inovativní veřejné správy.

Na regionální úrovni je problematika stabilizace veřejné správy a veřejných rozpočtů uváděna v rámci dokumentu Strategie regionálního rozvoje České republiky, a to zejména první prioritní osa, jejímž cílem je vytvoření efektivně fungující soustavy institucí pro realizaci regionální politiky ve všech regionech České republiky. Prioritní osa dále podporuje zvýšení efektivnosti a kvality výkonu veřejné správy v regionech, součinnost státní správy a samosprávy a usnadnění přístup občanů a podnikatelů k veřejné správě a k veřejným službám v regionech ČR.

POSILOVÁNÍ DŮVĚRYHODNOSTI A LEGITIMITY INSTITUCÍ VEŘEJNÉ SPRÁVY

1. Stručný popis strategické výzvy

Není pochyb, že neefektivnost organizace veřejné správy brzdí ekonomický rozvoj země. Již mnohokrát však bylo prokázáno, že na tomto negativním efektu má výrazný podíl nízká míra důvěryhodnosti a legitimacy institucí veřejné správy v očích obyvatelstva. Na nedůvěryhodné instituce občané reagují životními strategiemi, které k dosahování cílů využívají neformální cesty, přátelské vazby, korupci a klientelistické sítě. Tento efekt je umocňován skutečností, že důvěryhodnost veřejné správy v ČR trpí právě díky velmi rozšířené korupci úředníků i politiků. To znamená, že máme do činění s mechanismem tzv. začarovaného kruhu, kde se jednotlivé tendence vzájemně posilují a směřují systém do rovnovážného stavu, tj. v našem případě, do stavu systémové korupce, kde jsou všichni nuceni podřídit se korupčním pravidlům hry. Symptomy přítomnosti systémové korupce ve veřejné správě jsou nezpochybnitelné. Nicméně protikorupční boj vlády systémový charakter korupce ignoruje a zaměřuje se hlavně na postih a prevenci individuální náhodné korupce. Z tohoto důvodu protikorupční boj dlouhodobě selhává a jeví se pouhým „pseudobojem“, což podporuje konspirační nálady ve společnosti a ještě více snižuje legitimitu veřejné správy v očích občanů.

Podstatou prezentované strategické výzvy je prolomit „začarovaný kruh“ nedůvěry v instituce veřejné správy tím, že se soustředí na destrukci a dlouhodobou prevenci systémové korupce. Strategická výzva v tomto případě znamená najít kořeny systémové korupce a zavést účinná opatření, která se zaměří hlavně na odstraňování příčin, nejenom následků systémové korupce.

2. Strategický rámec ČR

Posilování důvěryhodnosti institucí veřejné správy, včetně korupce, je reflektováno v prioritní ose Stabilní a bezpečná společnost dokumentu Strategický rámec udržitelného rozvoje ČR. V souladu s tímto dokumentem je nezbytné posílit prevenci sociálně-patologických jevů, kriminality a korupce. K tomuto účelu je zapotřebí realizovat preventivní programy a činnosti proti sociálně-patologickým jevům ve společnosti, boj s korupcí – antikorupční programy a etické kodexy. Podmínkou úspěšného plnění cíle je přijetí Zákona o prevenci kriminality, případně šířeji pojatého zákona o prevenci sociálně patologických jevů, který přinese jednotné vymezení pojmu prevence kriminality, popíše gesce jednotlivých ústředních správních orgánů, územních samosprávních celků a dalších typů právnických i fyzických osob, zajistí vzájemnou spolupráci a informovanost i realizaci aktivit předcházejících šíření sociálně patologických jevů.

Významným dokumentem je také Strategie vlády v boji proti korupci na období let 2011 a 2012, který navazuje na Strategii vlády v boji proti korupci na období let 2006 až 2011 a jehož hlavním cílem je snižovat korupční příležitosti, a to jak prostřednictvím vyváženého poměru prevence a represe, tak i díky zprůhledňování příslušných procesů. V dokumentu je navržena celá řada opatření, jejichž postupným přijímáním by měl být naplněn uvedený cíl strategie. Navržená opatření jsou rozdělena na legislativní a nelegislativní a týkají se veřejné správy, veřejných zakázek, orgánů činných v trestním řízení (policie, státní zastupitelství a soudy) a zákonodárné moci.

Boj proti korupci je jednou ze Strategických priorit Ministerstva vnitra na období 2011 – 2014. Ministerstvo vnitra zde navrhuje jak protikorupční opatření v oblasti bezpečnosti, tak také v oblasti veřejné správy.

PŘÍPRAVA LIDÍ A STÁTU NA NÁROKY GLOBALIZACE A PROHLUBOVÁNÍ EVROPSKÉ INTEGRACE

1. Stručný popis strategické výzvy

Svět i Evropa se rychle mění; setrvačnost a stereotypy chování se s dynamikou tohoto vývoje dostávají do ostrého konfliktu. Podstatou této strategické výzvy je připravit obyvatelstvo i instituce veřejného, komerčního a občanského sektoru v předstihu na předpokládané nároky budoucího vývoje, v němž rozhodující úlohu sehraje procesy globalizace a evropské integrace.

České republice půjde o plné uplatnění jejích legitimních zájmů ve vnějších strukturách, které mohou zpětně ovlivnit životní podmínky jejích obyvatel. Nejdůležitějším kontextem pro nás je a do roku 2030 bude Evropská unie, která je nejdůležitějším světovým integračním seskupením s vysokou mírou „soft power“ s potenciálně silným vlivovým potenciálem. Stále ale není dostatečný, aby byla respektována jako plnohodnotný globální aktér. Hlavním důvodem je různorodost politických, ekonomických a bezpečnostních zájmů členských zemí. Tento stav ale výrazně EU, fakticky potenciální „globální mocnost bez státu“, znevýhodňuje proti ostatním globálním aktérům – Spojeným státům, Číně, Rusku, Indii, Brazílii, kteří jako národní státy silně prosazují své politické, ekonomické a bezpečnostní zájmy na globální i regionální úrovni. Trendy v politice EU vycházející z dovršení institucionální reformy (Lisabonská smlouva) a z nutnosti efektivně čelit dopadům ekonomické krize (Pakt pro euro plus) svědčí o výrazném směřování k dalšímu politickému a ekonomickému sjednocování a tím i posilování globální role EU. Rýsuje se možnost vzniku dvourychlostní Evropské unie s „tvrdým“ jádrem a měkčí periferií, přičemž naše země bude mít možnost volby, kam se zařadí.

2. Strategický rámec ČR

Na problémy související s globalizací je reagováno ve Strategickém rámci udržitelného rozvoje ČR v několika prioritních osách. V prioritní ose Ekonomika a inovace je zmíněno zvýšení diverzifikace ekonomiky a ochrana domácí produkce před negativními vlivy globalizace, a zároveň je stanovena priorita zaměřené na podporu dynamiky národní ekonomiky a posilování konkurenceschopnosti. V prioritní ose Stabilní a bezpečná společnost je potom stanovena priorita nazvaná Zvyšování připravenosti ke zvládnutí dopadů globálních a jiných bezpečnostních hrozeb a rizik a posilování mezinárodních vazeb, ve které jsou stanoveny cíle, které řeší globalizaci v souvislostech s bezpečností a připraveností na teroristické hrozby.

Problematikou otevírání se České republiky v rámci procesu evropské integrace se částečně zabývá i jeden z prioritních cílů Koncepce rozvoje institutu pro kriminologii a sociální prevenci na léta 2010 – 2014. Prioritní cíl pojednává o výzkum závažných forem trestné činnosti, která souvisí s migrací a integrací cizinců s jinými kulturními kořeny, a která zároveň představuje pro stát významné bezpečnostní riziko. Tato možná trestná činnost plyne z otevírání české společnosti a s jevy těsně souvisejícími s trendem globalizace.

ROZVOJ DEMOKRACIE

1. Stručný popis strategické výzvy

Proměny soudobých společností činí tradiční způsoby zprostředkování zájmů stále méně schopné účinně a s předstihem se vyrovnávat s novými výzvami. Týká se to především zavedených instrumentů a aktérů reprezentativní demokracie, které a kteří postupně ztrácejí v očích občanů na legitimitě.

Potřeba rozšiřovat bázi spolurozhodování o zásadních společenských problémech a realizaci přijatých společenských inovací tak, aby se do těchto procesů zapojilo co nejvíce občanů, právě tak jako rychlé rozšíření nových informačních a komunikačních technologií, vedou k úvahám o modernizaci celého politického systému – politických institucí, politické komunikace a rozhodování.

Dominantním fenoménem změn v politické kultuře západních zemí v posledních desetiletích je totiž tzv. participační exploze, jež do procesu rozhodování o řešení veřejných otázek zapojuje i občanskou společnost. Prostřednictvím participace jsou občané schopni vést politiky k odpovědnosti, což činí demokracii v jejich očích autentičtější a spravedlivější. V ČR jsme svědky do značné míry opačných trendů. Politické strany mají tendenci uzavírat se do svých úzkých klientských sítí. Volby jako mechanismus legitimizující vládní moc ztrácejí na důvěryhodnosti. Vliv občanských elit na rozhodování o veřejných záležitostech je nepatrný. Neziskové organizace jsou značně závislé na představitelích veřejné správy.

Podstatou této strategické výzvy je

1. doplnit klasické formy reprezentativní demokracie o nové formy demokracie přímé, participativní a deliberativní, tzn. rozvíjet takovou podobu demokracie, která plně uplatňuje všechny dostupné a funkční podoby zprostředkování zájmů;
2. obrátit dlouhodobý trend nezájmu obyvatelstva o veřejné záležitosti a podpořit motivaci občanů dobrovolně se o ně starat. Prolomit „blbou náladu“ pramenící z přesvědčení, že účast na řešení veřejných záležitostí nevede k žádným změnám.

2. Strategický rámec ČR

Ze strategických dokumentů ČR se opatřeními na rozvoj demokracie přímo zaměřuje zejména dokument Strategické priority Ministerstva vnitra na období 2011 – 2014, který v této souvislosti usiluje o zjednodušení a zefektivnění svobodného přístupu k informacím, zvýšení dostupnosti a srozumitelnosti platného práva, zvýšení kvality, efektivity a transparentnosti tvorby práva a zavedení elektronických voleb. Jednou z priorit v této oblasti je podpora přímé účasti občanů v legislativním procesu za využití informačních a komunikačních technologií.